

Lectura lui Hegel în cultura filosofică românească actuală

Emanuel Copilaș (coord.), *Aventurile posibilului. Două secole de filosofie politică hegeliană*, Editura Universității „Al. I. Cuza, Iași, 2021, ISBN: 978-606-714-625-7, 342 p.

Lucrarea colectivă *Aventurile posibilului. Două secole de filosofie politică hegeliană*, coordonată de Emanuel Copilaș, apărută recent la Editura Universității „Al. I. Cuza” din Iași, este o operă de hermeneutică ce reunește eseurile a cinsprezece autori români (cunoscute cadre universitare, cercetători, politologi și juriști), într-o întreprindere editorială omagială dedicată filosofului german G.W.F. Hegel. Importantă apariție în literatura de specialitate, editarea acestui volum este prilejuită de împlinirea a 200 de ani de la publicarea *Principiilor filosofiei dreptului*, respectiv a două secole și jumătate de la nașterea renumitului filosof. În spiritul veacului nostru postmodernist, ca o ironie a sorții, celui care a dorit ca spiritele locale, printr-o mișcare secretă de totalizare, să ajungă să vorbească aceeași limbă (conceptuală), i se răspunde într-o tonalitate polimorfă, pe măsura provocării lansate filosofiei cu mai bine de două secole în urmă.

Eseurile sunt reunite în patru secțiuni, menite a pune în lumină idei de actualitate din filosofia hegeliană a dreptului, noi interpretări ale relației dintre marxism și hegelianism, o pleiadă de conexiuni, mai puțin vizibile, între diferite elemente din filosofia istoriei și filosofia politică, cu referire finală la filosofia lui Hegel, precum și câteva încrucișări polemice ale nisus-ului formativ hegelian cu câteva perspective exemplare asupra istoriei și culturii.

Perspectiva lui Hegel asupra anumitor domenii de actualitate ale dreptului este urmărită de către primii cinci autori printr-o grilă conceptuală care pune în act conceptele de drept, subiect juridic, drept al necesității, infrațiune, dependență, persoană, proprietate, sistem de drept, clasă socială, marfă, dreptate, stat de drept, suveranitate, totalitarism, precum și administrație, poliție sau autoritate publică. Argumentându-și pozițiile, unii semnatari ai lucrărilor cuprinse în prima secțiune încheie într-o manieră optimistă prezentarea, conchizând ca „secolul XXI va fi hegelian”, în sensul împlinirii unei mișcări a gândirii acestuia de a „a deveni definitorie pentru noi, cei de acum” (p. 24), capabilă de a „anticipa prezentul” (idem)(Ionuț Tudor), sau că, deși „Hegel nu mai poate fi totdeauna punctul de sosire al

reflecției filosofice”, el va „rămâne în continuare punct de plecare atât de fecund, încât, cine nu și-l apropie, rățăcește” (p. 51) (Andrei Marga).

Secțiunea a doua a cărții („Hegel și Marx – o întâlnire inepuizabilă”) aduce în atenția cititorului două poziții asupra afinităților și disonanțelor existente între cei doi gânditori, punând în joc concepte precum marxism, dialectică, materialism, materialism istoric, idealism hegelian, ontologie, clasă socială sau dialectică. Potrivit lui Dan Alexandru Chiță, se recunoaște la Marx o „puternică înrâurire hegeliană” (p. 116), dialectica hegeliană fiind „pentru prima oară consecvent aplicată de Marx ca și critică a economiei politice” (idem). În concluzia eseului Anei Bazac întâlnim o idee plină de optimism în privința viitorului perspectivei hegeliene și marxiste asupra devenirii istorice: „Hegel, cumva continuându-l pe Kant, a reprezentat mesajul în care rațiunea este exasperată de absurditatea încălcării sale. Iar acest mesaj a fost, o dată mai mult, acceptat de Marx și Engels: cu corectivul de a explica de ce este încălcată rațiunea. (...) Hegel a sugerat că rezistența față de încălcarea rațiunii nu are finalitate doar dacă reducem existența umană la existențe individuale. Este necesară, au continuat Marx și Engels, coagularea coerentă a acestora: ca un «spirit istoric universal». Aceste mesaje ale celor două momente culminante ale filosofiei – Hegel și Marx și Engels – merită să fie dus mai departe” (p.182).

Punând la lucru operatori conceptuali, precum filosofia istoriei, francmasonerie, idealism conceptual, realism ontologic, critică kantiană, pluralism ontologic, metafizică, hegelianism, doppelatz, metodologie dialectică, conversație logică, rațional, real, istoriografie, standard interpretativ etc., autorii celei de-a treia secțiuni („De la filosofia politică la filosofia istoriei și retur) pun în pagină idei provocatoare. Anton Adămuț prezintă, într-un text temeinic documentat și alert scris, pornind de la simbolistica bufniței în spațiul cultural antic, un punct de vedere capabil să nască multe controverse: confluența dialecticii hegeliene cu simbolistica masonică. Florin Lobonț răspunde nevoii de fundamentare a „idealismului conceptual ca perspectivă plasată strict în perimetrul filosofiei critice a istoriei” (p. 215). Sprijinindu-se pe trei autori de marcă din spațiul cultural anglo-saxon (R.G. Collingwood, Nicholas Rescher și Thomas Hofweber), profesorul timișorean își propune să identifice „substratul hegelian comun al filosofiilor lor, substrat prezent cel mai adesea discret (chiar dacă uneori acesta devine chiar o armătură și un *background* solide), bine camuflat” (p. 216).

Cunoscuta formulă hegeliana doppelatz, „Ce este rațional este real. Și ce este real este rațional”, îl determină pe profesorul Ioan Biriș să procedeze la o analiză logic-conceptuală a gândirii hegeliene, în urma căreia formula, devenită și mai celebră prin exagerările interpretative la care a fost supusă, pare să capete un statut logic coerent: „Dacă «este» va fi luat în sensul de incluziune (așa cum procedează logica clasică)... formula se dovedește a fi o eroare. Dar Hegel... urmărește să construiască o logică nouă, una a lucrurilor gândite... Dacă «real» înseamnă numai ceea ce corespunde conceptului, adică lui «rațional», atunci înseamnă că termenii «rațional» și «real» au extensii egale, cuprinzându-se perfect una pe cealaltă, fără rest, ceea ce face conversa posibilă” (p. 244). Scopul eseului lui Iovan Drehe, după cum afirmă autorul însuși, nu este „să atace calitatea și importanța lui Hegel ca filosof. Ceea ce își propune e să aducă un caveat atunci când citim ce a scris Hegel despre predecesori” (p. 256), văzând în lectura pe care Hegel o face antecesorilor săi o cale deschisă pentru a-l înțelege „mai bine pe Hegel” însuși și modul în care acesta vedea filosofia.

Secțiunea ultimă este dedicată prezentării unor poziții contradictorii, cuplurile fiind Hegel și Herder despre „cultură” (Ștefan Maftai), Hegel și Benjamin despre conflict (Ioan Alexandru Tofan), Popper și Hegel (Adrian-Paul Iliescu), respectiv Nietzsche și Hegel (Emanuel Copilaș).

Deschisă sub motto-ul hegelian *Un om mare îi condamnă pe ceilalți să-l interpreteze*, lucrarea autorilor semnalăți realizează un amplu demers interpretativ, făcându-ne încă o dată conștienți de valoarea perenă a unei filosofii care, în ciuda ermetismului recunoscut de către toți lectorii acesteia, suscită luări de poziție în probleme dintre cele mai diverse și mai actuale. Lucrarea, în pofida caracterul său eterogen, este o oglindire a modului elegant, argumentat și documentat în care intelectualii români se inserează cu succes în mișcarea gândirii occidentale, aducând contribuții de larg interes.

Valeriu SOFRONIE